

הענוותן

עוד בהיותי ברוסיה עצור במחנה ריכוז הייתי מקבל, דרך אמי בלנינגרד ואחותי בירושלים, מכתבים חתומים על ידי רבקה ויעקב, ולאחר מכן מכתבים בחתימת נטע, איתמר ויובל צאצאיו. היו אלה מכתבי עידוד. בלט בהם הרצון לעזור לנו.

מיוצאי רוסיה היה יעקב. עלה לארץ לפני כחמישים שנה. ביקר ברוסיה בשנות הששים. טרם נתגלתה אז ההתעוררות הלאומית בין יהודי רוסיה, אבל הוא המשיך לחלום את חלום עליית יהודי רוסיה לארץ, ואמנם זכה לראות התחלת עלייה המונית משם.

עוד בהיותי ברוסיה, זמן רב לפני עלייתי ארצה, ליקטתי ידיעות על מדינת ישראל, על אנשיה וכמובן — על הקיבוצים, שנעשו במידה מסויימת לסמל המדינה היהודית, שקמה לתחייה. בדמיוני תארתי לי את דמותו של איש קבוץ: אדם אמיץ לב, איש עמל פשוט ועניו, אשר יצר תוך כדי מאבק מר עם הטבע ועם אויבים את היצירה, אשר הנה אובייקט של גאווה לעם היהודי בכל העולם.

זכיתי ועליתי לארץ בארבעה בדצמבר 1972. בנמל התעופה לוד פגשני יעקב ענבי. הכרותנו נמשכה כשלשה חדשים כי במרץ 1973 ניתק לפתע פתיל חייו. שלשה חדשים בחיי אדם הם פרק זמן קצר למדי, ובכל זאת הספקנו להתיידד. הוא הזמין אותנו, קבוצה של עולי רוסיה לביקור במשק. רבה היתה החרדה בלבו אם יבואו בני הדור הצעיר למסיבה, שנערכה באשדות יעקב, מסיבת קבלת פנים של עולי רוסיה. ניסה להסביר לו, שהצעירים אולי לא יבואו, לא משום שבעיית העלייה מרוסיה ומצב היהודים שם אינם מעניינים אותם, אלא משום כך, שהם אינם אוהבים לשמוע נאומים פומביים וחגיגיים. ומה גדלה שמחתו כאשר „התאכזב" לטובה ורבו הצעירים שבאו למסיבה. נדמה לי שאת הדבר הזה יש לזקוף במידה מרובה לזכותו.

יצאנו לסיור במשק, ויעקב הראה לנו את כל ה„יש" בקיבוץ: את חדר האוכל ומועדון החברים, את בתי הילדים ובריכת השחייה, את הרפת והלול ומפעל הפלסטיק. יצאנו לשדות והוא מסביר לנו הכל. התרשמתי כי גאוותו איננה בעיקרה על ההשגים המשקיים כי אם על ההשגים בחינוך הילדים. הוא סיפר לנו בהתלהבות על דאגתם של בני דורו בקיבוץ לעניין חינוך הילדים. הרופאים טענו והזהירו כי באקלימו של עמק הירדן מן הנמנע יהיה להחזיק ילדים בקיץ. ונוסף על הבחינה הגופנית הדאיגה לא במעט הדאגה החינוכית, שהרי חיי קיבוץ חייבו דרכי חינוך חדשים, שלא היו מוכרים כלל וכלל. והנה בשיחותיו אתי היה יעקב מציין בסיפוק רב, כי בני דורו מסרו בלב שקט את כל מה שייצרו על האדמה הזאת — לידיהם הנאמנות של הבנים.

אף כי מגעי האישי עם יעקב נמשך לא יותר משלשה חדשים הבחנתי באחת מתכונות האופי העיקריות שלו. כוונתי לענוותנותו. מעולם לא אמר: אני עשיתי, עלי עבר כל זה, אני חשבתי כך, אלא תמיד אנחנו: אנחנו עשינו, אנחנו נתנסינו בזה, כך היינו סבורים וכדומה. זכורני, כשהסיע אותי בג'יפ אל הגבול ולאחר מכן — אל הכנרת, סיפר לי על הקרבות שהתחוללו כאן בימי מלחמת הקוממיות. על עצמו לא אמר אף מלה אחת. וכאשר שאלתי, באיזה יחידה שרת, הוא ענה: הייתי איש מטה ההגנה של האזור ויותר לא הוסיף דבר על עצמו ופעולותיו. לעומת זאת היה מספר ברצון על אחרים. פעם בטיילנו בחצר הקיבוץ פגשנו אחד מחברי המקום, איש בשנות העמידה, ברכנוהו בשלום והמשכנו בדרכנו. פתאום התחיל יעקב לספר בערות על אהבתו הגדולה של האיש הזה אל הספר. הדבר היה — כך סיפר — בימי מלחמת הקוממיות ב-1948. באחד הלילות בלכנו לבקר את המשמרות ובעוברו את מחנה הלוחמים השרוי בשינה, הבחין כי באחד האוהלים דולק אור. בלי לגלות את עצמו הציץ לתוך האוהל וראה שם את האיש, שזה עתה פגשנוהו, קורא בספר לאור הנר. יעקב השתומם לתשוקה זו לקריאה, הרי אחרי יום של תלאות המלחמה ניתנו ללוחמים רק שעות ספורות למנוחה, ואילו חבר זה ויתר על המנוחה וניצל את מעט הזמן שברשותו לקריאה.

סיפור זה על איש הקיבוץ הלוחם ומתפנה לקריאה יישאר חרות בזכרוני לכל ימי חיי. בהקשיבי אז לסיפורו זה של יעקב אמרתי בליבי: הן גם הוא, ענבי, התעייף במשך היום לא פחות מאחרים, ואף על פי כן, לא הירשה לעצמו לנוח, שכן רגש האחריות לבטחונם של חברי-הלוחמים הדריך את מנוחתו.

בהקשיבי לדברי יעקב בפגישות אתו היתה אופפת אותי ההרגשה, שאני מכיר את האיש זה מכבר, הרבה הרבה שנים. לאחר מכן הוברר לי, כי דמות איש הקיבוץ שראיתי בדמיוני ויעקב ענבי הרי חד הם. ומכאן ההרגשה של הכרות נושנה.

ועתה כשאני קורא או שומע על הקבוצים ועל אנשיהם אני נזכר תמיד ביעקב ענבי, שהוא בעיני התגלמות דמותו של חלוץ בונה משק ולוחם. אדם חזק, אמיץ ועניו, אשר לאורך כל חייו, מיום שעמד על דעתו, מסר את כל כוחותיו, את כל מעייניו לדבר אחד גדול, הוא דבר בנינו וחיזוקו של יישוב-ספר קיבוצי.

הלל שור